

Animistinen shintolaisuus japanilaisissa kummitustarinoissa

Markku Mulari

Julkaisu: Harukaze – Kirjoituksia Japanin kulttuurista.

Numero: 3.

Julkaisupäivämäärä: 14.10.2005.

Julkaisija: Japani-opinnot, Oulun yliopisto, Oulu.

ISSN: 1458-2899.

URL: http://www.oulu.fi/historia/Harukaze/Mulari_2005.pdf

Asiasanat: animismi, Japani, kansantarinat, kulttuurihistoria, kummitukset, shamanismi, shinto, tarinat, uskonnot, yliluonnolliset olennot.

Kummitustarinat ovat olleet elävä ja perinteikäs tarinankerronnan muoto ympäri maailman. Tarinoiden avulla ihmiset oppivat ymmärtämään oman kulttuurikehyksensä selittämätöntä ja kummallista. Myös Japanissa tämä perinne on jo vuosisataista, ja tässä artikkelissa tarkastelen, miten animistisen shintolaisuuden opit ja uskomukset esiintyvät kummitustarinoissa.

Lähtökohdiltaan shintolaisuus on animistinen uskonto. Eräiden määritelmien mukaan se onkin vain kehittynyt versio tästä, ja kyseisenlainen shintolaisuus on erityisen selkeästi nähtävissä japanilaisissa kummitustarinoissa. Tarinoiden voikin nähdä syntyneen samasta syystä kuin mistä animistiset uskonnot ovat syntyneet eli tarpeesta selittää selittämätön. Ajan mittaan ihmisen kulttuurin kehittyessä on myös muuttunut käsite tästä tuntemattomasta. Siinä missä varhaiset ihmiset pelkäsivät ja kunnioittivat tavanomaisia luonnonilmiöitä, on myöhemmissä vaiheissa nämä korvattu erilaisilla yliluonnollisilla ilmiöillä. Näitä voivat olla muun muassa kummitukset tai muut olennot, joita kuviteltiin asuvan eri paikoissa ja esineissä.

Jokainen analysoimani tarina kertoo jollain tavoin tuntemattomasta tai yliluonnollisesta. Yliluonnollinen voi olla ilmiö, asia, esine tai henkilö, johon jollakin tapaa on saatu iskostettua japanilainen *kami*-uskomus. *Kami* on eräänlainen henki tai jumaluus, joka elää kaikessa ja kaikkialla. Jokaisella asialla ja esineellä on *kami*. Tällainen uskomus on hyvin tärkeä näkökulma shintolaisuudessa ja myös kaikissa muissa animistisissä uskonnoissa.

SHINTÔ JA ANIMISMI

Animismin uskotaan olevan varhaisin uskonnon muoto, jonka ihminen on kehittänyt. Animismissä uskotaan kaiken ja kaikkien sisältämään jumalolentoon tai henkeen, ja tämän uskomuksen lähtökohtana voidaan nähdä hetki, jolloin ihminen alkoi uskoa omaan sieluunsa tai henkeensä, jonka olemus on löydettävissä jokaisesta. Ja animististen uskomusten mukaan henki täytyy löytyä jokaiselta, koska kaikilla ihmisillä on järki ja tunteet. Näiden seikkojen pohjalta animistisissä uskonnoissa ajatellaan, että jokaisella asialla ja esineellä täytyy olla sielu tai hen-

ki, joka vaikuttaa sen olotiloihin ja voi joskus herättää elottomankin esineen henkiin. Tässä tapauksessa sielu ja henki tarkoittavat samaa asiaa. Eroja termien välillä löytyy, mutta ne ovat eri uskontojen sisäisiä määritelmiä. Tässä artikkelissa käytän näitä termejä samassa tarkoituksessa.

Animismin luonteen vuoksi siihen liittyy läheisesti myös shamanismi. Shamanismilla tarkoitetaan tapaa, jolla voidaan henkien tai jumalien avulla vaikuttaa ihmisten olotilaan, terveyteen tai elinympäristöön. Yleensä shamanistisilla rituaaleilla on tarkoitus parantaa ihminen henkien aiheuttamista sairauksista ja karkottaa pahoja henkiä tai jopa jumalia. Joissain tapauksissa vastaavia rituaaleja käytetään myös aiheuttamaan sairauksia tai pahaa onnea. Esi-isämme uskoivat näin, ja samantapainen shamanistinen maailmankuva elää nykyisinkin joidenkin alkuperäiskansojen kulttuuriperinteessä. Vaikka animismissa ja shamanismissa voidaan havaita samankaltaisia uskonnollisia tai rituaalisia järjestelmiä, niillä on selkeä ero: kun animismissa on tärkeää usko kaiken sisältämään henkeen, niin shamanismissa taas pyritään vaikuttamaan näihin henkiin tavalla tai toisella. Shintolaisten pappien toimintaa voisi kuvata shamanististen uskomusten mukaisiksi. He suorittavat uhrimenoja lepytelläkseen henkiä, pyytääkseen heiltä hyvää onnea tai pyhittäessään uusia rakennuksia. Näin ollen shintolaisuus on sekä animistinen että shamanistinen uskonto. Tässä artikkelissa on kuitenkin animismilla keskeisempi osa.

Vaikka animismissa uskotaankin kaikilla elollisilla ja elottomilla olevan eräänlainen sielu, kyseessä ei kuitenkaan ole yksi kaikkiin vaikuttava henki, vaan on lukuisia henkiä, jotka vaikuttavat toisiinsa. Myös ihmisen oma sielu sisältyy tähän määritelmään. Tällaisiksi olemuksiksi on luettavissa myös shintolaisuuden *kamit*, jumalat, ja nämä *kamit* ovat tärkein asia, joka tekee shintolaisuudesta animistisen uskonnon. Näiden *kamien* määrä vaihtelee lähteestä riippuen. Suurin luku, mikä on esitetty, on noin kahdeksan miljoonaa. Kaikella on siis oma *kami*, henki tai jumala, ja näitä palvotaan.

Läheisimmin shintolaisuuden animistinen puoli on nähtävissä tavoissa, joilla *shintô*-pyhäköitä perustetaan. Näissä tulee erinomaisesti ilmi paikkojen ja esineiden *kami*-luonne. Esimerkkinä voidaan antaa **G. W. Gilmoren** kirjassaan *Animism* esittelemä artikkeli *The Japan Weeklyn* maaliskuun 16. päivän numerosta vuodelta 1916. Artikkelin, joka on otsikoitu *Death of the Suma Snake*, kertoo suuren käärmeen kuolemasta ja sen seurauksista. Artikkelissa kerrotaan valtavasta käärmeestä, joka on tuotu Suma-nimiseen kaupunkiin muualta. Käärme ei ollut totunut kylmiin talviin ja kuoli tämän takia. Käärmeen kuoltua se haudattiin puutarhaan, jossa se oli oleillut. Pian joku huomasi, että eläin oli kuollut Käärmeen päivänä, ja muisti vanhan uskomuksen, jonka mukaan käärmettä palvomalla voi parantaa hammassärkyjä. Pian Suman käärmeen haudalle alkoi saapua pyhiinvaeltajia hyvinkin kaukaa. Ajan myötä paikka aidattiin ja sinne pystytettiin alttari käärmeelle.

Vaikka japanilaiset eivät itse määrittelekään shintolaisuutta uskonnoksi, silti he suorittavat miltei huomaamattaan erilaisia rituaaleja, joilla pyritään pitämään *kamit* tyytyväisinä. Samoin shintolaisuudelle tyypillinen luonnonläheisyys on nähtävissä parhaiten tavallisten japanilaisten harjoittamassa shintolaisuudessa, jota kutsutaan myös nimellä kansan-*shintô*. *Kamin* palvontaa voi harjoittaa missä tahansa ja kuka tahansa. Pyhäkköjä voi tulla vastaan eri paikoissa ympäri Japania ja niitä perustetaan koko ajan lisää. Pyhäkköjen perustaminen ja niissä toimitetta-

vat rituaalit edustavat shintolaisuuden animistista ja shamanistista puolta. Esimerkkinä tästä on edellä kuvattu käärmepeyhäköön synty.

Tässä artikkelissa animismi ja shamanismi eivät kuitenkaan esiinny uskontona, vaan määritteinä, jolla selitetään eräitä shintolaisuuden käsitteitä. Animismi on tässä tapauksessa siis osa shintolaisuutta. Tämän lisäksi täytyy huomauttaa, että animismi ja shamanismi eivät ole shintolaisuuden itseisarvollisia osia, vaan enemmän tapoja ja riittejä, jotka sisältyvät siihen. Kun japanilainen shintolaisuuden harjoittaja tekee uhrauksen jumalille tai *shintō*-pappi pyhittää temppelin perinteisin riitein he eivät ajattele tapahtuman olevan animistinen tai shamanistinen. Ne toimivat pohjana ja täydentävät muuta kyseiseen uskontoon liitettävää järjestelmää. Koko totuus se ei ole, mutta nämä puolet ovat olleet kaikkein merkittävimmissä osassa, kun lähdetään tutkimaan japanilaisia kummitus- ja kauhutarinoita.

SHINTOLAISUUS JA KUMMITUSTARINAT: MUODOT JA PERINTEET

Kummitustarinat ovat perinteinen tarinankerrontatapa ympäri maailmaa, ja ne ovat kehittyneet samalla tavalla kuin mikä tahansa muukin suullinen perinnetieto. Teemat ovat universaaleja ja kaikissa on pohjimmiltaan tavoite saada aikaan kummastusta. Kuulijoiden kokemus tarinankerrontatilanteessa yleensä määrittää onko tarina pelottava, ja näin on myös japanilaisten kertomissa kummitustarinoissa.

Kummitustarina on seipitetty kertomus, jossa on mukana tarinan kulkuun tavalla tai toisella vaikuttava haamu tai henki. Vaikka kummitustarinat yleensä käsitetään pelottaviksi tai jopa kauhistuttaviksi tarinoiksi, näin ei ole yllättävän useissa tapauksissa. Tarinat sisältävät kyllä monesti jotain yliluonnollista ja perin kummallista, joskus jotain pelottavaakin, mutta silti kummitustarinoita ei pitäisi missään tapauksessa sotkea kauhutarinoihin. Tarinan kummitus voi puolestaan olla melkein mikä tahansa hyvästä tai pahasta hengestä aina maan päälle vaeltamaan jääneeseen ihmisen sieluun tai jopa jonkinlaiseen jumalolentoon. Jos kyseessä on ihmisen sielu, yleensä tarina on traaginen tai surumielisen romanttinen. Japanilaisissa kummitustarinoissa tämä tuntuu olevan enemmän sääntö kuin poikkeus.

Yleensä japanilaisissa kummitustarinoissa tapahtumia kuvataan tavallisen ihmisen näkökulmasta, mutta harvinaista ei ole, jos pääosassa on pappi tai muu pyhä henkilö. Tarinallisesti japanilaiset kummitustarinat voidaan jakaa karkeasti kolmeen kategoriaan: 1. Tarinat, joissa esiinnee, asian tai olion *kami* tai henki näyttäytyy ihmismuodossa, 2. kertomukset, joissa pahan-suopa *kami* tai henki riivaa paikkaa, esinettä tai henkilöä ja 3. jonkun kuolleen henkilön haamu manifestoituu tarinassa tavalla tai toisella. Muitakin alakategorioita on varmasti löydettävissä, mutta nämä ovat oleellimmat, kun tutkitaan animistista shintolaisuutta kummitustarinoissa.

IHMISMUOTOISET HENGET

Ensimmäisessä kategoriassa *kami* tai henki voi olla vaikka puun, vuoren tai eläimen henki, joka ilmestyy paikalle. Kasveista tai luonnonmuodostelmista puhuttaessa luontevinta on käyttää nimitystä *kami*. Puhuvat eläimet ovat oma lukunsa. Ideana näissä tarinoissa on, että *kami* ilmestyy ihmisen muodossa jonkun henkilön luo ja vaikuttaa tämän elämään. Tyypillisin esimerkki tällaisesta tarinamuodosta on kertomus pajuneidosta, jonka yleistetyssä muodossa nuori mies saa vaimokseen kauniin nuoren naisen, ja he elävät onnellisena elämäänsä, kunnes tarinan traagisessa loppuratkaisussa miehelle selviää vaimonsa todellinen muoto:

”Rakkain aviomieheni’, sanoi vaimo heikolla äänellä, ’rukoilen, että kuuntelet minua etkä epäile sanojani. Epäonneksemme tämä ei ole unta. Naimisiin mennessämme rukoilin ettet kyselisi menneisyydestäni, ja tätä pyyntöä olet noudattanut. Kerroin kuitenkin, että jonain päivänä saisit tietää entisestä elämästäni, kun sen aika koittaisi. Tänä epäonnen päivänä tuo hetki on koittanut, rakkain aviomieheni. Minä en ole enempää enkä vähempää, kuin sen pajupuun henki, jota rakastit ja jonka pelastit kuusi vuotta sitten. Tästä kiitollisena ilmestyin sinulle puun alla ihmishahmossa toivoen että voisin elää kanssasi ja tehdä sinut onnelliseksi koko loppuelämäsi ajaksi.’

’Mutta näin ei vain käynyt! Miehet ovat kaatamassa pajua. Kuinka tunnenkaan jokaisen kirveeniskun! Minun täytyy palata puuni luo kuollakseni, sillä olen osa sitä. Sydämeni särkyy ajatellessani lastani Chiyodôa, jonka joudun jättämään jälkeeni ja ajatellessani hänen suurta suruaan, kun hän kuulee äitinsä poistuneen tästä maailmasta.’”

Tapahtumasarja päättyy, kun vaimo katoaa ilmaan ja vain vaatteet jäävät jäljelle. Tarinasta on kaksi yleistä muunnelmaa. Toisessa mies pelastaa yllä kuvatun lailla pajupuun ja saa vaimon eräänlaiseksi palkkioksi hyvyydestään. Toisessa muunnelmassa mies tapaa neidon syrjäseudulla näennäisesti vanhempinsa tai isovanhempiensa luota ja ottaa tämän mukaansa. Lopputulokset on kuitenkin sama: neito kuolee pois, koska paju kaadetaan.

PAHOJA HENKIÄ JA RIIVAAJIA

Toisen kategorian tarinat tuntuvat olevan kaikkein suosituimpia, kun halutaan kertoa pelottava tarina. Näissä tarinaa kuljetetaan yleensä jonkin papin tai muun, yleensä miespuolisen, hengenmiehen näkökulmasta, joka joutuu kokemaan kummallisia tapahtumia. Nämä tapahtumat ovat monesti kauhistuttavia, mutta jumalallisella avustuksella hän selviää näistä koitoksista.

”Vaikka hän kuinka yritti, niin pappi ei saanut nukuttua, sillä kylmäkosteaa viimaa hyydytti hänen luita ja ytimiä myöten. Puolenyön maissa vanha mies kuuli omituisia ja epäluonnollisia ääniä, jotka tuntuivat tulevan päärakennuksen suunnasta.

*Uteliaisuus sai vallan ja hän nousi vuoteeltaan. Saavuttuaan temppelin pääraken-
nuksen luo hän näki siellä meneillään olevan Hiyakki Yakôn. Se tarkoittaa Sadan
kummituksen paraatia.*

[...]

*Kummitukset painivat ja pitivät hauskaa. Vaikka pappi olikin alkuun peloissaan,
pian hän kiinnostui tapahtumien kulusta. Hetken kuluttua paikalle saapui kuiten-
kin lisää hirvittäviä aaveenkaltaisia kummituksia. Pappi juoksi takaisin pieneen
huoneeseen, jossa hänen sijansa oli ja lausui rukouksia koko loppuyön.”*

Vaikka tarinassa ei sitä suoraan sanota, niin kyseessä on todennäköisimmin buddhalainen hen-
genmies. Usein shintolainen ja buddhalainen perinne on sekoitettu näissä tarinoissa keskenään
huolettomasti. Uskontojen synkretismi on Japanissa ja muualla Itä-Aasiassa yleistä. Uskontoja
ei eritellä ja kuka tahansa japanilainen voidaan syntymässään saattaa tähän maailmaan
shintolaisin menoin, vihkiä avioliittoon kristillisessä seremoniassa ja haudata buddhalaisen
perinteen mukaan. Samanlaista sekoittumista tarinoissa tai uskonnoissa ei ole nähtävissä
länsimaissa.

IHMISTEN HENGET

Kolmas kategoria sisältää monenlaisia tarinoita. Ideana näissä on, että ihmisen kuollessa hä-
nen henkensä voi joko sitoutua johonkin esineeseen tai sitten jäädä kummittelemaan johonkin
paikkaan, koska tarinan edesmenneellä on jäänyt elinaikanaan jokin asia tekemättä tai lupaus
täyttämättä eikä hänen henkensä voi poistua tuonpuoleiseen. Tässä valossa tarinatyyppin voi
myös käsittää sisältävän kaksi edellistä muotoa. Tarinasta riippuen aave voi olla joko hyvän-
tai pahansuopa, ja sen motiivit ovat monimuotoiset. Esimerkiksi kosto epäoikeudenmukaisesta
kuolemasta voi olla tarinan lähtökohta.

*”Kummitus kertoi kaiken mitä oli tapahtunut sen jälkeen, kun hän oli asettunut
asumaan Kumedamuraan. Hän kertoi menestyksestään hierojana, kuin myös siitä,
miten oli pelastanut Asayon hengen ja ottanut tämän asumaan luokseen, ja kuinka
oli lopulta nainut tytön. Hän kertoi myös kiertelevän näytelmäseurueen saapumi-
sesta. Sen mukana oli saapunut miespuolinen näyttelijä, joka oli tuhonnut hänen
elämänsä. Kummitus kertoi myös omasta kuolemastaan ja hätäisesti suoritetuista
hautajaisista, ja siitä kuinka tämän jälkeen Asayo oli nainut näyttelijän. ’Minun
kuolemani täytyy kostaa. Autatko minua saavuttumaan rauhaisan levon tuonpuo-
leisessa?’, sanoi kummitus lopuksi.*

*Ichibei lupasi. Tämän jälkeen Yoichin haamu katosi ja Ichibei palasi
vuoteelleen.”*

Kostonhimo on herkullinen tarinan runko ja yleisesti käytetty tämän tyylin kummitustarinois-
sa. Toinen on onneton tai traaginen rakkaus. Näissä tarinoissa ilmenee myös eräs mielenkiin-
toinen piirre: tarinat eivät aina ala hetkestä, jolloin haamu jää maan päälle. Monessa tapauk-
sessa tarina päättyy siihen. Vaikka tarina ei muuten sisältäisikään yliluonnollisia piirteitä, täs-

sä lopetuksessa ne voivat tulla mukaan. Usein onneton rakkaus päättyy toisen tai molempien osapuolien itsemurhaan, ja tarinan viimeisessä lauseessa kerrotaan, kuinka joka vuosi samana päivänä sataa kaatamalla tai rakastavaisten haamut voidaan nähdä tietyssä paikassa kyseisenä päivänä.

SHINTOLAISUUS JA TARINOIDEN YLILUONNOLLISUUS

Edellä määriteltiin kolme kategoriaa, joihin japanilaiset kummitustarinat voidaan jakaa. Jokaisella näistä on osansa, kun tutkitaan tarinoiden merkitystä animistisessä shintolaisuudessa.

Ensimmäisen kategorian kaltaiset tarinat ovat tunnetuin muoto varsinkin, jos ne yhdistetään kolmannen tyyppin tarinoihin. Edellä käsiteltiin jo pajuneito, mutta traagiset rakkaustarinat eivät ole tarinatyyppin ainoita edustajia, vaikka ovatkin ensimmäisessä kategoriassa ehkä tyyppillisimpiä. Jokaiselle on kuitenkin yhteistä, että tarinaan sijoittuva henki esiintyy kokijalle ja vaikuttaa vahvasti tämän elämään.

Puiden ja kasvien henget eivät myöskään ole ainoita, jotka ilmenevät tarinoissa ihmishahmossa. Animismissa myös eläimillä on sielu, ja shintolaisuudessa tämä ilmenee muun muassa muodonmuuttajina. Muodonmuuttajat ovat yleisiä teemoja shintolaisessa mytologiassa. Monet *kamit* osaavat muuttaa muotoaan joksikin eläimeksi tai esineeksi. Usein myös eläin muuntautuu ihmishahmoon ja esiintyy tarinoissa ihmisenä. Jos eläin ei ole tarinassa heti alusta alkaen eläinhahmossa, muodonmuutos voi selvitä tarinan päähenkilöille tai jopa kuulijoille vasta tarinan huippukohdassa. Aina se on kuitenkin yllätys ja vaikuttaa suuresti tarinan henkilöiden elämään. Tällaisissa tarinoissa eläimet esiintyvät niin hyvän- kuin pahantekijöinä, jopa sama olento samassa tarinassa. Selkeää jakaumaa ei ole. Tällaisen eläimen tai *kamin* kohtaaminen kaukana asutuksen liepeiltä on myös osa teemaa.

Merkittävimpien shintolaisten jumalien ohella on olemassa myös vähäisempiä *kameja* tai henkiä, joilla on kaksi muotoa. Usein toinen on ihmismäinen ja toinen eläimenkaltainen. Molemmissa muodoissa on kuitenkin jotain erikoista. Esimerkiksi on olemassa pahansuopa henki, joka on yhdeksänhätäisen ketun hahmoinen. Ihmishahmossa se on usein ylimaallisen kaunis nainen, jokaisen miehen unelma, kuten seuraavassa lainauksessa tarinasta *Tamomo*, 'Kettuneito'.

"Hyvin nopeasti työstä tuli kaikkien kauniiden taiteiden mestari. Hän osasi laulaa ja soittaa mitä tahansa soitinta. Hän oli taitavampi maalari, kuin kukaan muu koko maassa. Hän oli ihmeellinen neulan ja kutimien kanssa. Runoudellaan hän liikkui miehet kyyneliin taikka nauruun. Tuhannet kirjoitusmerkit olivat hänelle lastenleikkiä ja kaikkien viisaiden opit olivat hänen tietämystään. Kungfutsen opetukset hän osasi riittävän hyvin, samoin Buddhan kirjoitukset ja Cathayn opit. Häntä kutsuttiin Suunnattoman Täydelliseksi, Puhtaaksi Kullaksi ja Virheettömäksi Jalokiveksi.

Ja keisari rakasti häntä."

Lainaus on tarinan keskivaiheilta; myöhemmin **Tamomo** aiheuttaa huonoa onnea keisarin hovissa ja pakenee paikalta yhdeksänhätäisen ketun hahmossa. Yliluonnolliset eläinhahmot esiintyvät siis monessa muodossa kummitustarinoissa. Yleisimpiä ovat kuitenkin juuri eläimet, joilla on kyky muuttaa muotoaan, ja henget tai *kamit*, jotka muuttavat muotoaan suuntaan tai toiseen, miten haluavat ja on tarpeellista.

Monissa tapauksissa *kami* tai henki voi manifestoitua tavalla, jossa se jää ulkopuoliseksi, mutta on samalla keskeisin asia koko tarinassa. Yleisimmin tällainen henki on jonkin kasvin tai puun henki. Hengen syyt ilmentyä ihmishahmossa jäävät usein hämärän peittoon, mutta seuraamukset ovat sitäkin suuremmat tarinan henkilöille. Teemana on usein onneton rakkaus, jonka kohteena on esimerkiksi suuri ihmishahmossa esiintyvä kukka. Tarinan henkilöt eivät tätä tiedä. Tarinassa oleva neito rakastuu tähän palavasti, mutta kasvin hengeltä ei voi saada vastakaikua. Neito riutuu (joissain kertomusversioissa jopa kuoliaaksi saakka), ellei sitten joku muu henkilö saa hänen mieltä muuttumaan. Tarina ei kuitenkaan välttämättä lopu traagisesti tai onnettomasti.

”Kun tilanne selkiintyi he huomasivat yön olevan tyyni ja kuun paistavan kirkkaasti taivaalta. Daimion sotilas seisoi polulla huohottaen kalpeana kuin lakana. Oikeassa kädessään hänellä oli tahriintumaton miekka ja vasemmassa täydellinen pionin kukka.

*’Sain hänet’, sotilas huusi, ’Mies ei voinut paeta minulta. Sain hänet varmasti.’
’Anna kukka minulle’, Aya sanoi ja sotilas ojensi sen hänelle sanaakaan sanomatta kuin unessa.*

Tämän jälkeen Aya meni alkoviinsa ja nukkui tyytyväisenä kukka rinnallaan. Yhdeksän päivää hän piti kukkaa huoneessaan. Väri palasi hänen kasvoilleen ja silmät kirkastuivat. Aya parani täydellisesti sairaudestaan.

Hän asetti pionin pronsivaasiin, eikä se koko yhdeksän päivän aikana kuihtunut tai haalistunut vaan kasvoi päivä päivältä suuremmaksi ja kauniimmaksi.”

Pahojen henkien riivaamat paikat ja esineet ovat myös tyypillisiä tarinoiden aiheita. Myös niihin yhdistyy shintolaisuuden animistinen ja shamanistinen puoli. Jokaisessa tätä artikkelia varten analysoidussa tarinassa pyhä mies käy läpi vastoinkäymiset, joissa paha henki käy kiusaamaan ihmisten jokapäiväistä elämää, ja loppujen lopuksi mies karkottaa hengen tai henget tästä maailmasta.

Usein japanilaisten tarinoiden hengenmiehet ovat buddhalaisia, mutta tämä ei aina ole aivan näin yksiselitteistä. Monessa tapauksessa tämä voi olla myös shintolainen pyhä mies. Eikä aina edes mies. Myös naiset voivat toimia välikappaleina karkottamassa henkiä ja puhdistamassa ympäristöä. Mukana ei aina ole suurta mystiikkaa tai rituaaleja, vaan lähestyminen on suorasukaisempaa.

”Hetken hän töllisteli niitä ymmällään arvellen että oli tapahtunut rikos. Mutta tuota pikaa hän huomasi ettei missään näkynyt verta ja että päättömät kaulat eivät näyttäneet katkaistuilta. Silloin hän ajatteli: ’Joko tämä on kummitusten loih-

tima harhanäkö tai sitten minut on houkuteltu Rokuro-kubien majaan... Sôshiki-nimisessä kirjassa sanotaan että jos löytää Rokuro-kubin päättömän vartalon ja siirtää sen toiseen paikkaan, pää ei enää koskaan voi kiinnittyä kaulaan. Edelleen kirja kertoo että kun pää tulee takaisin ja huomaa että sen vartaloa on siirretty se iskeytyy lattiaan kolmasti – pompahdellen kuin pallo – ja huohottaa kauhuissaan ja ennen pitkää kuolee. Jos nämä ovat Rokuro-kubeja, niillä on pahat mielessä – joten minulla on täysi oikeus noudattaa kirjan neuvoja.”

Tässä kertomuksessa **Kwairyô**-niminen pappi seikkailee pitkin maaseutua. Hän menee pitämään yötä tuntemattoman puunhakkaajan majaan ja joutuu seikkailuun, jossa päänsä irrotta- maan kykenevät Rokuro-kubit yrittävät pistellä hänet suihinsa. Vaikka tarinassa ei suoranai- sesti käydäkään läpi karkotusriittejä, käy ilmi etteivät pahat peikot voi kajota häneen niin kau- an kuin hän rukoilee. Tarinassa ei kerrota, onko rukous Buddhalle vai *kameille*, mutta loppu- tulos on selvä: Pahat henget karkotetaan ja alue puhdistuu. Paikalle ei rakenneta enää mitään, vaan se jää kesannolle ja sen annetaan metsittyä. Kun shintolainen rukoilee *kamin* apua, tästä voi vetää yhteyden uskonnon animistiseen puoleen, jossa tavoite on rukoilla suojelusta ja apua jumalilta. Karkotusrituaalit taas kuvaavat shamanistisia ominaisuuksia.

Joskus henget voivat olla myös ihmisen olevaisuuden tälle puolelle vaeltamaan jääneitä sielu- ja. Animistisessä maailmankatsomuksessa sielunvaellus on tyypillinen uskomus. Vaikka *shintôssa* ei ole vahvaa tuonpuoleisen käsitettä, siinä uskotaan silti sielun ikuiseen elämään. Siitä, minne sielu varsinaisesti menee, ei shintolaisuus anna juurikaan selityksiä, ja japanilai- set itse käyttävät tässä kohden buddhalaista käsitystä sielunvaelluksesta, kunnes saavutetaan *nirvana*. Shintolaisuudessa on kuitenkin tarkkoja ohjeita, miten kuolleiden sielut voidaan pi- tää rauhassa, etteivät ne tule häiritsemään elävien elämää. Jos niiltä halutaan joskus apua, niin sekin on mahdollista. Suhtautuminen kaikkiin muihinkin henkiin ja *kameihin* on samanlainen.

Shintolaisen käsityksen mukaan kuolleiden sielulla, samoin kuin muillakin hengillä, on valta- vasti voimaa vaikuttaa tähän maailmaan, ja siksi myös kuolevien ihmisten kanssa täytyy olla rauha ennen heidän kuolemaansa. **Lafcadio Hearnin** (1850–1904) kokoama *Kwaidan* sisältää tarinan miehestä, joka on määrätty teloitettavaksi. Ennen kuolemaansa mies vannoo kostavan- sa henkensä riistäjille ja tulevansa kummittelemaan ja tuomaan pahaa onnea taloon. Tuomion täytäntöön paneva tilanomistaja, ei usko tätä vaan vaatii todistetta ja käskee kuolemaantuomit- tua puremaan kiveä irtonaisella päällään teloituksen jälkeen. Mies tekee näin ja puree kiveä. Seuraavat kuukaudet palvelusväki elää koston pelossa ja lopulta kääntyy isäntänsä puoleen pyytäen tätä toimittamaan seremonian hengen lepyttämiseksi:

”’Se on täysin tarpeetonta’, sanoi samurai kun hänen nihtiensä päämies oli il- maissut hänelle heidän yhteisen toivomuksensa. ’Ymmärrän että kuolevan miehen kostonhimo saattaa herättää pelkoa, mutta tässä tapauksessa ei pelkoon ole mi- tään syytä.’

[...]

’Vain sen lurjuksen aivan viimeinen aikomus olisi voinut olla vaarallinen, ja kun haastoin hänet antamaan meille merkin, sain hänen mielensä kääntymään pois koston. Hän kuoli ainoana päämääränä purra astinkiveä.’”

Shintolaisuudessa usko, niin ihmisten kuin muidenkin olioiden, henkien läsnäoloon ja jopa näiden pelko on siis vahva ja kuvastuu kaikissa tarinoissa. Animistisessä shintolaisuudessa henkien kunnioitus on merkittävä asia.

Animismin ja shintolaisuuden lähentyminen toisiaan kummitustarinoissa on merkittävää, kun tarkastellaan kertomusten sisältämiä merkityksiä ja tutkitaan, miten niiden avulla suhtaudutaan yliluonnolliseen.

Yliluonnollisen selittäminen on ollut kaikissa kulttuureissa ja myös uskonnollisissa yhteisöissä merkittävässä asemassa, ja jokaisella yhteisöllä ovat omat käsitteensä ja tapansa muodostaa oma maailmankuvansa. Kummitustarinat ovat osa tätä perinnettä, ja näin on myös Japanissa. Tarinallisesti monet japanilaiset kummitustarinat ovat viihteellisiä. Voi kuvitella, kuinka niitä on kerrottu iltaisin maatiloilla puhdetöiden aikana tai ylempien kansanosien parissa ajanvietteeksi. Kuitenkin tärkein tarkoitus peittyä ja voi olla täysin tiedostamaton kuulijoille ja kertojille. Vaikka tarinoita ovat pääasiassa kertoneet aikuiset toisilleen, niin suurin ja samalla varmasti kertojalle kaikkein kiitollisin kuulijakunta ovat luultavimmin olleet lapset. Kun näitä tarinoita kuulee vanhemmiltaan iltaisin jännittyneenä, oppii samalla käsittämään oman kulttuuriperinteen mukaisesti ympäristönsä ilmiöitä, arvoja ja asenteita. Tässä on tärkein merkitysyhteys kummitustarinoiden ja *shintôn* välillä.

Edellä esitetty lainaus kuolemaantuomitun miehen tarinasta on yksi varmaan merkityksellisimmistä, koska se opettaa suhtautumista kuolleisiin. Samaa käsittelee myös aiempi tarina sokeasta hierojasta, joka haluaa kostaa kierolle vaimolleen ja tämän rakastajalle. Shintolaisuuden perinteisiin kuuluu sekä palvonta että kuolleiden nimeämättömyys. Palvontaa suoritetaan jokaisessa kodissa tai pyhäkössä; tämän tarkoitus on pitää esi-isät tyytyväisinä. Samalla kuitenkin kuolleesta muokataan anonymi olento, jonka yhteydet eläviin pyritään pitämään mahdollisimman pienenä nimeämällä tämä uudestaan kuoleman jälkeen sekä muutenkin puhumalla tästä mahdollisimman vähän. Kun kuolleesta ei puhuta, hän ei myöskään voi löytää tietä elävien maailmaan.

Shintolainen maailmankuva korostaa tämänpuoleista maailmaa ja onnen löytämistä siitä. Siksi on myös syntynyt tarinoita, joiden tarkoitus on saada ihmiset huomaamaan tämä. Aiemmin mainittu tarinaperinne, jossa neito rakastuu esimerkiksi kasvin henkeen tai *kamiin*, on esimerkki tämänkaltaisista tarinoista. Ihmisiä opetetaan olemaan haikailematta tavoittamattoman perään ja tyytymään siihen, mitä on tarjolla ja löytämään onni siitä. Tässä on havaittavissa myös zenbuddhalaisuuden vaikutus: tärkeimpiä opetuksia on hetkessä oleminen. Aiempi lainaus neidosta, joka oli rakastunut pioniin, on verraton esimerkki shintolaisuuden tavasta opettaa löytämään onni tästä hetkestä ja siitä mitä on tarjolla. Tarina ei lopu siihen, mihin lainaus loppuu, vaan jatkuu, kun **Aya**-neito menee naimisiin isänsä valitseman sulhasen kanssa.

Kummitustarinat, tai muukaan japanilainen tarinaperinne, eivät kerro pelkästään siitä, kuinka elää shintolaisen ihanteen mukaan. Mukaan mahtuu muitakin opettavaisia tarinoita, jotka opettavat kuulijalle ja samalla muistuttavat kertojalle, ettei pimeään metsään kannata mennä

yksin ja että jokainen hylätty temppele on potentiaalisesti vaarallinen paikka. Ne kannattaa kiertää unohtamatta kuitenkaan osoittaa kunnioitusta niissä asuville hengille.

Kaiken kaikkiaan shintolaisuuden ilmeneminen kummitustarinoissa kuvastaa tapaa, jolla sen opetusten mukaan elävä ihminen katsoo ja kokee elinympäristöään. Tähän lomittuu kaikki mystiikka ja tuntematon jota siinä voi havaita. Pelkässä pionissa voi olla jotain mystistä samoin kuin jokaisessa ikimetsässä kasvavassa puussa.

LOPUKSI

Shintolaisuuden animistinen puoli on hyvin samankaltainen kaikkiin muihin maailmalla oleviin animistisiin ja shamanistisiin uskontoihin verrattuna. Japanilainen tarinaperinne, jossa yliluonnollinen on miltei aina vahvasti mukana, vain korostaa tätä seikkaa. Mikä sitten erottaa japanilaisten kummitustarinat tai yleensäkin yliluonnolliseen liittyvät tarinat muiden kulttuurien vastaavista? Tarinathan tunnetusti kiertävät, ja loppujen lopuksi ne vain sijoitetaan kertojan omaan kulttuuriin ja kokemuspiiriin. Ero on löydettävissä siinä, miten japanilaiset täysin koristelematta sekoittavat shintolaisuuden ja buddhalaisuuden keskenään aasialaisen synkretistisen perinteen mukaisesti eivätkä anna sen häiritä tarinakokonaisuutta. Yleensäkin uskonnon käyttäminen tarinoiden elementteinä on ainakin länsimaalaiseen tarinaperinteeseen verrattuna erilaista. Länsimaissa kummitus- ja kauhutarinoiden tapahtumapaikkana voi useinkin olla hautausmaa, kirkko tai luostari, mutta uskonto ei varsinaisesti sisälly kertomukseen. Ja jos esimerkiksi kristinuskoa käytetään tapahtumien kuvaamisessa, sitä ei vahingossakaan sotketa muihin uskontoihin. Samoin kaikki muu sisältö muokataan juutalaiskristilliseen perinteeseen ja tematiikkaan sopivaksi.

Toinen merkittävä ero on tapa, jolla tarinoissa ei yritetäkään selittää miksi asiat ovat näin. Tämä on nähtävissä nykypäivänäkin, kun seuraa japanilaista kirjallisuutta tai elokuvataidetta. Sen sijaan Yhdysvalloissa on populaarikulttuurissa päässyt valloilleen hollywoodilainen tapa vääntää katsojalle kaikki rautalangasta, vaikka se ei olisikaan tarpeellista. Onpa kyseinen kertomismuoto levinnyt jo Eurooppaankin. Japanilaiset ovat edelleen uskollisia omalle tarinaperinteelleen. Kun selittelemättömyys yhdistetään kummitustarinoihin, saadaan aikaan uutta jännitettä ja jokainen kuulija joutuu tulkitsemaan sen itse. Samalla joutuu tulkitsemaan oman kulttuurin arvoja ja asenteita, kun viitataan tuntemattomaan, jotka ovat kummitustarinoiden aiheina.

Erot ovat useimmissa tapauksissa kuitenkin vain pinnallisia verrattuna esimerkiksi juuri länsimaiseen kummitustarinaperinteeseen, mutta nämä erot nousevat sitäkin merkittävimiksi, kun aletaan tutkia niiden merkitystä japanilaisten oman kulttuurin viitekehyksessä. Tarinaa muovataan usein yksityiskohdilla, ja juuri näiden yksityiskohtien takia japanilaiset kummitustarinat kuvaavat erinomaisesti shintolaista ja siihen sekoitunutta buddhalaista ja jossain määrin myös kungfutselaista maailmankuvaa. Jokaiseen kummitustarinaan sisältyy jokin opetus ja se on löydettävissä, jos osaa kuunnella.

LÄHTEET

- Encyclopedia Mythica – Japanese Mythology: Inari*. Elektroninen dokumentti:
<http://www.pantheon.org/areas/mythology/asia/japanese/>
(Viimeksi muokattu 12.1.2005, luettu 27.5.2005).
- Gilmore 1919   George William Gilmore, *Animism or, Thought Currents of Primitive Peoples*. Marshall Jones Company, Boston, 1919. Elektroninen dokumentti: <http://www.sacred-texts.com/sha/anim/index.htm>
- Hearn 1991   Lafcadio Hearn, *Kwaidan*. Love kirjat, Helsinki 1991.
- Hefner–Guimaraes
Alan G. Hefner, Virgilio Guimaraes, *Animism*. Elektroninen dokumentti: <http://www.themystica.com/mystica/articles/a/animism.htm>
(Luettu 30.5.2005).
- James 1996   Grace James, *Japanese Fairy Tales*. Senate, London 1996.
- Katô 1972   Genchi Katô, *A Historical Study of the Religious Development of Shintô*. Japan Society for the Promotion of Science, Tokyo 1972.
- Ono 1981   Ono Sokyo, *Shinto. The Kami Way*. Charles E. Tuttle, Rutland, Vermont 1981.
- Smith 1995   Richard Gordon Smith, *Ancient Tales & Folklore of Japan*. Senate, London 1995.
- Yamada 1999   Yamada Takako, *An Anthropology of animism and shamanism*. Akadémiai kiadó, Budapest 1999.